

Quan el camí s'acaba amb un passadís...

Norbert Bilbeny

PROFESSOR D'ÈTICA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

Un dels més importants enginyers espanyols, Carlos Fernández Casado, declarava fa uns quants anys el profit que li havia significat la lectura de Heidegger, i com les idees del més eminent filòsof de l'Existència l'havien ajudat en la realització dels seus projectes professionals. El fet era insòlit: un home de «càlcul» confessant el seu agraïment a un home de «meditació», per utilitzar la mateixa contraposició que Heidegger segueix a *Gelassenheit* (Serenitat), un discurs del 1955.

Probablement això és degut a la dinamicitat i al sentit personalitzador que el filòsof alemany sap retornar a la tan mil·lenària com inexhaustible meditació sobre el Ser. *Ser i temps* (1927) és un dels grans llibres del nostre segle, i un dels comptats punts de partença del pensament contemporani, al costat dels donats per Husserl, Wittgenstein, Freud, i m'atreveixo a dir que per Lukács. L'anàlisi heideggeriana aconsegueix de connectar amb els millors moments de la metafísica occidental, és a dir, amb la de la Naturalesa fluent d'Heràclit, la del Subjecte fundant de Descartes i la de la Cultura esquinqada de Nietzsche. El Ser de Heidegger és el del món dels existents, on l'única existència capaç de preocupar-se de si mateixa, la humana, representa la seva modalitat més autèntica i per això fonamental. La consciència de trobar-se en el món i de saber-se exposat a la mort determina per mitjà d'aquella disposició a l'alerta, els graus de maduració d'aquest ser *personal* que anomenem home o dona. El Ser s'obre al Temps i a la Història a partir, doncs, del subjecte que es descobreix constituït, indefugiblement, per totes dues realitats, a les quals es digna d'adreçar-se també com a *destí*. L'home es reconeix en la

mort destructora, però a la vegada apel·la al sentit constructiu d'una Cultura que sols ell és capaç de dominar. És per tot això, per aquest signe antropològic de la seva metafísica —la qual l'autor volia despullar de tot ornament acadèmic anterior—, que una de les figures més utilitzades per Heidegger fos la del camí, per indicar la mobilitat d'un ser que, com el ser humà, es dóna ell mateix un sentit a través del pensar.

La paraula «mètode», que acompanya el naixement de la filosofia occidental i la posterior necessitat d'aquesta, amb el Renaixement, d'adaptar-se a l'impacte de la ciència, no és pas per atzar que vulgui dir etimològicament «camí» (*mét-hodos*, en grec). L'enginyer de què parlàvem no podia restar insensible a la represa del *pensar caminant* que uneix el filòsof del *Da-sein*, l'existent, amb els filòsofs de la *Physis*, més de dos mil·lenis abans. Dissenyar una carretera o un pont és alguna cosa més, quan es fa a plena consciència, que resoldre una necessitat tècnica per mitjà de la tècnica. És projectar un passatge d'un espai a un altre, d'un temps a un altre, per a aquell únic ser que tindrà, a la vegada, noció d'aquest pas, i una noció, sigui dit també, que canvia segons quina sigui la percepció d'aquell passatge en una forma concreta: camí recte o sinuós, túnel o pas elevat, pont suspès o d'arcs, pont viari o monumental, etc. *Holzwege* (Camins de bosc), *Der Feldweg* (El camí de muntanya) o *Wegmarken* (Senyals de camí), són alguns dels títols amb què el pensador ha volgut recollir el reclam racional i a la vegada la força poètica que es tanquen en la figura del Camí (*Weg*), tal com havia tornat a destacar modernament Nietzsche a *El caminant i la seva ombra*. «El permanent

en el pensar és el camí», li correspondrà de dir a Heidegger. En un text que vol ser una síntesi de la seva filosofia, *Per servir de comentari a «Serenitat»* (1944), l'autor fa parlar tres personatges, un científic, un erudit i un filòsof, mentre passegen per un camí de muntanya. El camí tracta d'evocar aquí, com Plató en el *Fedre* o l'evangelista en la narració de Jesús caminant cap a Emaús, un quadre físic de naturalesa *dinàmica*, i amb un *sentit de direcció* en el seu moviment, destinats a intensificar i estendre amb el paisatge les paraules —el discurs— dels personatges caminants/enraonants.

Encara, però, en aquest diàleg a tres, coincident amb l'època de maduresa de Heidegger, s'apunta un marge de confiança per al futur del «meditar» enfront de la imposició del «calcular». Però després va venir Hiroshima, la divisió d'Alemanya i Europa, i la manipulació de l'home amb el concurs decisiu de la tècnica i la ciència. Després de tot això, el filòsof ja no pot reprendre les paraules que posaven fi a aquell diàleg: «Sembla difícil —escrivia— d'arribar millor a la serenitat que trobant-se una ocasió per posar-se en camí» («Gemässer als durch eine Veranlassung zum Sicheinlassen können wir kaum in die Gelassenheit gelangen»). El camí s'enterra ara entre les bardises del bosc. La tècnica és una Potència que sobrepassa la força humana. La filosofia s'ha acabat amb l'era de la ciència: si alguna pregunta es fan encara els homes, la ciència és l'única font de la qual s'espera que emani una resposta. La filosofia, en canvi, sols pot limitar-se a interpel·lar, a porta tancada, els seus fundadors, o bé a preparar el pensament per a l'adveniment de quelcom superior que poden anomenar Déu: «Sols un Déu pot salvar-nos»...

Aquesta és l'afirmació més punyent que fa Heidegger en l'entrevista que li va fer *Der Spiegel* el 1966, i que sols va poder-se publicar un cop desaparegut l'autor (1976), per voluntat expressa d'aquest. ¿Fins a quin punt podem compartir avui el pessimisme del més original dels existencialistes pel que fa al filosofar? El poder de la tecnologia ha augmentat, certament, però no es pot oblidar que el problema no resideix tant en si mateixa com en la seva utilització pràctica o propagandística. Sembla lluny de l'interès del metafísic la consideració política del present o l'avenir de la ciència i dels seus instruments, que n'hi ha que considerem inesquivable. No és el mateix la tecnologia com a instrument de força que com a *força essencial*, tal com ens presenta Heidegger.

Això no obstant, l'entrevista en qüestió culmina amb l'obertura d'una escletxa de llum al final del camí: «Potser —diu— puguem esforçar-nos a construir un petit *passadís* en aquesta etapa de *transició*». El Camí (*Weg*) pot continuar encara amb un *Passadís* (*Unterweg*). Doncs bé, el pensament actual es troba, al meu parer, en aquesta situació de *passadís* que ens hem fet, però que no sabem, o no ens atrevim a saber superar. Davant nostre no veiem cap camí que continuï la *progressió* que tanmateix fins a Heidegger posseïa el pensament occidental. Estem en un punt en què aquella progressió s'atura. És com un pont potser sobre el buit: amb un extrem sobre l'espai reconegut i ferm, i amb un altre sobre l'espai ignorat.

Mentrestant, podem recórrer, si volem, el camí cap enrere. O po-

dem penetrar en aquest espai sense explorar per veure si hi ha cap camí amagat que continuï el d'abans; o penetrar per obrir-nos el nosaltres mateixos. Potser algú pensarà que l'explorar ja és tot el camí que podem esperar de trobar... Però allò que se'ns fa irresistible és continuar aturats en aquest *passadís* on el camí antic s'ha aturat i no hi trobem res que ens inciti de nou a pensar. Una altra vegada, doncs, hem de decidir-nos a pensar *caminant*.

N.B. □

L'eixida per *puig*

